

KS. JÓZEF SROKA

REFORMA LITURGII W DIECEZJI PRZEMYSKIEJ (DAWNEJ I DZISIEJSZEJ)

Wąskie ramy niniejszego opracowania, ustalone przez organizatorów Kongresu Liturgicznego, nie pozwalają na szersze rozwinięcie tytułowego tematu. Z konieczności trzeba się więc ograniczyć do faktograficznego wyliczenia najważniejszych inicjatyw i prac związanych z odnową liturgiczną na terenie dawnej diecezji, jak i dzisiejszej archidiecezji przemyskiej¹ Głównym źródłem przedstawienia założonego tematu jest „Kronika Diecezji Przemyskiej” (KDP) oraz te periodyki teologiczne, które są najczęściej czytane i wykorzystywane przez duszpasterzy archidiecezji².

Ks. dr JÓZEF SROKA – wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu; adres do korespondencji: ul. Kapitulna 2, 37-700 Przemyśl.

¹ W ramach reformy administracyjnej Kościoła w Polsce w 1992 r. z archidiecezji przemyskiej została utworzona praktycznie w całości diecezja rzeszowska i znaczna część diecezji sandomierskiej.

² „Kronika Diecezji Przemyskiej” (odtąd skrót: KDP), „Premislia Christiana” (skrót: PCh), „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (skrót: RBL), „Ateneum Kapłańskie” (skrót: AK) oraz niektóre publikacje książkowe.

I. DZIAŁALNOŚĆ DIECEZJALNEJ KOMISJI LITURGICZNEJ W PRZEMYŚLU

Na skromnych łamach KDP Diecezjalna Komisja Liturgiczna w Przemyślu, mimo dokuczliwej cenzury komunistycznej, publikowała sukcesywnie dokumenty soborowe, encykliki i listy apostolskie Pawła VI, potem listy Jana Pawła II do kapłanów na Wielki Czwartek, zwłaszcza te, które szerzej traktowały o sakramencie Eucharystii, oraz dokumenty Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Na uwagę zasługuje tu publikacja *Listu Okólnego Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych*³, w którym podkreśla się mocno, iż liturgia Wigilii Paschalnej może się rozpocząć dopiero po zapadnięciu zmroku. Niestety jeszcze w wielu kościołach, zarówno diecezji przemyskiej jak i w innych diecezjach, przepis ten nie zawsze jest przestrzegany.

Dzięki staraniom Komisji Liturgicznej KDP rezerwowała także poczesne miejsce na listy pasterskie i rozporządzenia Konferencji Episkopatu Polski ze szczególnym uwzględnieniem tych dokumentów, których treścią były problemy odnoszące się do odnowy liturgicznej w Polsce i poszczególnych diecezjach, a więc także w diecezji przemyskiej⁴. KDP dociera do rąk wszystkich kapłanów w diecezji, jest studiowana,

³ KDP 74:1989 s. 23-44.

⁴ Wymienić tu można następujące dokumenty: *List pasterski Biskupów Polskich po zakończeniu Soboru Watykańskiego II*. KDP 52:1966 s. 15-19 (w liście tym jest mowa o doniosłym znaczeniu Konstytucji o liturgii); *Poprawki w polskich tekstach mszalnych zgodnie z uchwałą Konferencji Episkopatu Polski*. Tamże s. 142; *Zarządzenie Biskupów Polskich w związku z Instrukcją „Eucharisticum mysterium”* KDP 53:1967 s. 143-145; *Odpust zupełny za uczestnictwo w Gorzkich Żalach*. KDP 54:1968 s. 66-67; *Instrukcja Biskupów Polskich o przepisach posoborowych o odpustach*. Tamże s. 67-70; *Pozwolenie na czytanie Pisma św. po polsku w Mszach ferialnych Adwentu*. Tamże s. 147-148; *Pozwolenie i zestaw czytań mszalnych w „Lectioaria particularia”* Tamże s. 148-162; *Komunikat Biskupów Polskich w sprawie nabożeństw dodatkowych*. KDP 55:1969 s. 44-45 (chodzi tu o łączenie wystawienia Najświętszego Sakramentu z nabożeństwami maryjnymi); *Polskie pieśni we Mszy św.* KDP 56:1970 s. 1-17; *Zarządzenie 124 Konferencji Episkopatu Polski w sprawie Mszy wotywnych*. KDP 57:1971 s. 155-156; *Wskazania Episkopatu Polski o nabożeństwach*. KDP 58:1972 s. 141-149; *Komunikat 145 Konferencji Biskupów Polskich w sprawie przestrzegania szczególnych przepisów dotyczących obrzędów Mszy św., których sformułowanie i wydanie zostało zlecone Konferencjom Biskupim*. KDP 60:1974 s. 142-143 (chodzi tu o gesty i postawy wiernych podczas Mszy świętej, przyjmowanie Komunii świętej w postawie klęczącej, znaki czci należne ołtarzowi i księdze Ewangelii, znak pokoju, tylko dwa czytania mszalne w niedziele i święta); *Instrukcja Episkopatu Polski dotycząca przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia nowego obrzędu sakramentu małżeństwa*. KDP 61:1975 s. 60-68; *Instrukcja duszpasterska Episkopatu o udzieleniu sakramentu chrztu św. dzieciom*. KDP 64:1978 s. 11-15) *List Biskupów o wprowadzeniu nowych obrzędów pogrzebu*. Tamże s. 49-52 (List ten należało odczytać wiernym z ambon we wszystkich kościołach diecezji); *Instrukcja liturgiczno-duszpasterska Episkopatu o pogrzebie i modlitwach za zmarłych*. Tamże s. 52-56; *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*. KDP 65:1979 s. 130-135; *Do instrukcji Kongregacji d.s. Sakramentów i Kultu Bożego „Inaestimabile donum” z 3 kwietnia 1980*. KDP 67:1981 s. 1-

wyczula duchowieństwo diecezjalne na odnowę liturgiczną, a poprzez rozporządzenia liturgiczne wpływa dość skutecznie na wprowadzane tej odnowy w życie duszpasterskie wśród wiernych. Jeśli dokumenty te nie były czasem do końca przestrzegane, to tylko przez niewielką liczbę kapłanów, których nie brak w każdej diecezji polskiego Kościoła.

Diecezjalna Komisja Liturgiczna była szczególnie aktywna w latach 1976-1983, tzn. w tym czasie, gdy sufragan przemyski bp Stanisław Jakiel był nie tylko przewodniczącym tejże Komisji, lecz przewodniczył także Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski i troszczył się o jak najszybsze wydawanie ksiąg liturgicznych. Na każdym niemal zebraniu duchowieństwa informował on stale o postępie prac nad polską edycją rytuałów i Mszału Rzymskiego, powodując tym samym u duszpasterzy coraz żywsze pragnienie otrzymania ich do rąk. Przypominał też ciągle o poszczególnych rozporządzeniach Episkopatu Polski i obowiązku ich przestrzegania, wydawał własne dyrektywy liturgiczne w maszynopisie. Służył też, wraz z Komisją Diecezjalną, gotowymi materiałami do użytku parafialnego, o czym będzie mowa trochę dalej.

Piętnaście lat od zakończenia Soboru Watykańskiego II bp Jakiel w porozumieniu z Diecezjalną Komisją Liturgiczną zredagował specjalną ankietę⁵ i wysłał ją do wszystkich diecezji z prośbą o informacje na temat liturgicznej formacji duchowieństwa, udziału wiernych we Mszy świętej oraz o diecezjalnych pomocach liturgicznych. W tym miejscu odnotujemy tylko te wyniki ankiety, które odnoszą się do diecezji przemyskiej. Z ankiety tej wynika, że udział wiernych we Mszy świętej jest na ogół dobry, że odpowiada wymogom stawianym przez przepisy liturgiczne, że jest on świadomy, aktywny, pobożny i w miarę pogłębiony. Poszczególne części Mszy świętej wykonują także wierni zgodnie z ich funkcją w zgromadzeniu liturgicznym. Liczniejszy jest też ich udział w Komunii świętej. Jest to efekt pracy duchowieństwa nie tylko wśród ogółu wiernych, lecz także w mniejszych grupach wiernych, takich jak ministranci, lektorzy, śpiewacy i młodzi uczestnicy rekolekcji oazowych, w czasie których kładzie się szczególny nacisk na wzorcowe sprawowanie liturgii Mszy świętej i nabożeństw kościelnych oraz głębokie i wewnętrzne jej przeżywanie. Odpowiedzi ankietowe nie ukrywają ciągłych jeszcze braków w tej dziedzinie i postulują dalszą pracę nad ich usuwaniem. Praca ta trwa do dziś.

W 1998 r. Konferencja Episkopatu Polski powierzyła członkom Przemyskiej Komisji Liturgicznej, w składzie: ks. W. Głowa, ks. W. Partyka i ks. J. Sroka, opracowanie schematu o liturgii dla II Polskiego Synodu Plenarnego. Schemat ten, zatytułowany *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, został zaprezentowany przez ks. J. Srokę i był żywo dyskutowany w czasie drugiej statutowej sesji plenarnej we Wrocławiu dnia 14 I 1999 r. Po drobnych retuszach schemat w całości przeszedł do ostatecznej redakcji uchwał Synodu Ogólnopolskiego.

6; *Instrukcja dla duchowieństwa dotycząca wprowadzenia w życie nowych obrzędów pokuty*. KDP 68:1982 s. 53-57.

⁵ Autor niniejszego opracowania był współpracownikiem bpa S. Jakiela w sformułowaniu tej ankiety, a ks. W. Głowa opracował jej wyniki. Zob. W. G ł o w a. *Piętnaście lat odnowy liturgicznej w diecezjach polskich (1964-1979)*. RBL 36:1983 s. 223-230.

Przez cały okres posoborowej odnowy liturgicznej Komisja Diecezjalna troszczy się ustawicznie o wzorcowe sprawowanie liturgii w Archikatedrze przemyskiej po to, by do takiego jej sprawowania wychować alumnów miejscowego Seminarium i wprowadzić wiernych do właściwego uczestnictwa w sprawowanych obrzędach liturgicznych w myśl postanowień Konstytucji o liturgii (nr 48).

Diecezjalna Komisja Liturgiczna w Przemyśle ma też swój znaczący wkład w formację liturgiczną alumnów i kapłanów pracujących w duszpasterstwie.

II. KURSY FORMACYJNE, SYMPOZJA I LITURGICZNE SZKOLENIA REGIONALNE

Jest rzeczą oczywistą, iż reforma liturgii w życiu religijnym wiernych byłaby niemożliwa bez odpowiedniej formacji duchowieństwa. Formacja ta dokonuje się najpierw w czasie studiów seminaryjnych. Od 1970 r. pracuje nad nią ks. W. Głowa, a od 1972 r. także ks. J. Sroka. Wykłady oraz formacja seminaryjna w tym zakresie opierają się na Konstytucji o liturgii, instrukcjach o liturgicznym wychowaniu alumnów⁶ oraz na *Ratio studiorum in seminariis*.

Wykłady z liturgiki uwzględniają nie tylko aspekt teologiczny, historyczny, duchowy, prawny i pastoralny, lecz przygotowują również alumnów i wprowadzają ich w święte posługiwanie w liturgii, do którego powołuje ich Kościół. Alumni więc słuchają wykładów, a równocześnie spełniają różne funkcje w zgromadzeniu liturgicznym (ministranci, komentatorzy, lektorzy, kantorzy, psalterzyści, akolici, kaznodzieje, diakoni). W ramach wykładów przygotowują krótkie opracowania liturgiczne i prezentują je przed swoimi kolegami. Wielu z nich podejmuje prace magisterskie z zakresu liturgii, co zmusza do sięgania po bogatą już literaturę liturgiczną i głębsze wejście w ducha liturgii Kościoła. Od strony praktycznej alumni biorą udział w Liturgii Godzin, przygotowują kalendarz liturgiczny, redagują wezwania modlitwy powszechnej, komentarze i homilie, liturgię słowa Bożego, kazania pasyjne oparte ściśle na tekstach biblijnych, rozważania tajemnic różańcowych oraz stacje Drogi Krzyżowej. Alumni przygotowują też krótkie opracowania z zakresu liturgii i publikują je na łamach kleryckiej gazetki „Communitas” Praktyka liturgiczna nie ogranicza się tylko do kaplicy seminaryjnej, lecz obejmuje również teren rodzimych parafii, w którym alumni w czasie wyjazdów na święta i na wakacje formują ministrantów, lektorów i scholę oraz przygotowują wzorowe posługiwanie w czasie Mszy świętej, przy udzielaniu sakramentów oraz w czasie nabożeństw kościelnych. Alumni zobowiązani są do przedstawienia szczegółowego pisemnego sprawozdania z tych praktyk⁷

⁶ Wydana przez Kongregację dla Seminarium i Uniwersytetów *Instrukcja o liturgicznym wychowaniu alumnów* z 25 XII 1965 r. oraz dokument Kongregacji Nauczania Katolickiego *O liturgicznym wychowaniu w seminariach* z 3 VI 1979 r. Wyczerpującym komentarzem do tej ostatniej jest artykuł S. Czerwika *Liturgia w wykładach seminaryjnych* (RBL 35:1982 s. 115-129).

⁷ Zob. W G ł o w a. *Ćwiczenia praktyczne z liturgii*. RBL 35:1982 s. 130-147.

Permanentna formacja liturgiczno-duszpasterska obowiązuje też kapłanów, którzy już pracują w duszpasterstwie parafialnym. Wielką rolę w tym względzie odegrały wykłady pastoralno-liturgiczne i katechetyczne w Rzeszowie zainspirowane przez abpa Ignacego Tokarczuka i od 1972 do 1976 r. prowadzone przez ks. prof. W. Świerzawskiego przy współudziale członków Przemyskiej Komisji Liturgicznej. Wykłady te cieszyły się wielkim zainteresowaniem i skorzystało z nich w tym czasie kilkuset księży we wszystkich przedziałach wiekowych. Wielu z nich obroniło też prace magisterskie z zakresu liturgii.

Księży młodych, kończących studia w Wyższym Seminarium Duchownym, w dalszym ciągu formuje się liturgicznie i duszpastersko w ciągu czterech lat po święceniach. Wykłady są obowiązkowe. Organizował je początkowo ks. H. Borcz, a obecnie ks. J. Sroka, zapraszając wykładowców diecezjalnych i pozadiecezjalnych. Żąda się przy tym od uczestników znajomości najnowszej literatury z dziedziny liturgii i dąży się do zaszczepienia u młodych duszpasterzy dobrze przeżywanego „smaku” liturgicznego. Frekwencja jest zawsze bardzo wysoka.

Niewątpliwie dodatni wpływ na właściwe sprawowanie liturgii posoborowej przez księży pracujących w duszpasterstwie parafialnym miały wspomniane wyżej instrukcje i zarządzenia bpa S. Jakiela w formie maszynopisów i dyrektyw ordynariusza diecezji publikowanych na łamach KDP⁸ Wiele informacji na temat posoborowej reformy liturgicznej przynosi duszpasterzom coroczny *Kalendarz Liturgiczny* oraz artykuły teologiczne w najbardziej dostępnych dla tych duszpasterzy publikacjach kościelnych⁹

⁸ Zob. *Wskazania duszpasterskie dotyczące odnowy biblijnej w diecezji*. KDP 53:1967 s. 32-39 (chodzi o formy liturgicznych nabożeństw słowa Bożego); *Godzina biblijna o Matce Bożej*. KDP 54:1968 s. 70-74; *Komentarz do czytań mszalnych na dni powszednie Wielkiego Postu*. KDP 55:1969 s. 18-29; *Komentarz do nowych czytań mszalnych przy udzielaniu sakramentu małżeństwa*. Tamże s. 50-54; I. T o k a r c z u k. *Zarządzenia liturgiczne dotyczące Modlitwy Powszechnej, Mszy św. śpiewanych, nowego „Ordo Missae” Mszy św. po łacinie, konduktu przy katafalku*. KDP 56:1970 s. 146-147; *Zestaw czytań mszalnych*. Tamże s. 165-182; 57:1971 s. 218-227; 58:1972 s. 1-13; 59:1973 s. 4-9; *Śpiewy międzylekcyjne*. KDP 56:1970 s. 219-232; 57:1971 s. 1-29; 97-126; S. J a k i e l. *Adoracja Najśw. Sakramentu w Grobie Pańskim i procesja rezurekcyjna*. KDP 63:1977 s. 41-45; *List pasterski i zarządzenia Biskupa Ordynariusza o święceniu niedziel i świąt*. KDP 66:1980 s. 20-24. *Instrukcja pastoralna o przeżywaniu Roku Eucharystycznego w parafiach i archidiecezjach diecezji przemyskiej*. KDP 73:1988 s. 29-33; *Instrukcja pastoralna o organizowaniu uroczystości eucharystycznych w parafii*. Tamże s. 33-35; *Instrukcja pastoralna o organizowaniu Kongresu Eucharystycznego w archidiecezji*. Tamże s. 35-37.

⁹ Zob. W. G ł o w a. *Zagadnienia liturgiczne w pierwszym polskim czasopiśmie teologicznym – „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”* KDP 63:1977 s. 13-18; t e n ż e. *Oazy ciszy we Mszy św. a życie chrześcijańskie*. Tamże s. 18-24; t e n ż e. *Wartości duszpasterskie odnowionych obrzędów pogrzebu*. KDP 64:1978 s. 56-70; t e n ż e. *Niedziela chrześcijanina*. KDP 65:1979 s. 41-49; t e n ż e. *Pokuta pełni i streszczeniem całego życia chrześcijańskiego*. KDP 66:1980 s. 29-40; t e n ż e. *Laudes Matutinae – Modlitwa poranna ludu Bożego*. KDP 7:1981 s. 58-89; t e n ż e. *Kompleta – Modlitwa przed spoczynkiem nocnym*. KDP 69:1983 s. 21-38; t e n ż e. *Dobór pieśni we Mszy św.* KDP 70:1984 s. 27-44; t e n ż e. *Jutrznia i Nieszpory modlitwą ludu Bożego*. Tamże s. 151-161; t e n ż e. *Pięćdziesięciolecie Kongresu Eucharystycznego*

Permanentna formacja liturgiczna całego duchowieństwa była i jest realizowana podczas kongregacji rejonowych i dekanalnych prowadzonych przez członków Diecezjalnej Komisji Liturgicznej. Kongregacje te odbywały się zwykle w wielu ośrodkach diecezji, przeważnie były to takie miasta jak: Krosno, Leżajsk, Łańcut, Rozwadows, Przemyśl, Rzeszów i Starawieś. Chodziło bowiem o to, by w mniejszej liczbie duszpasterzy stworzyć możliwość bardziej osobistej dyskusji i przeanalizowania problemów związanych bezpośrednio z duszpasterstwem liturgicznym. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że dyskusje te były zawsze bardzo ożywione i przynosiły pozytywny skutek. Pierwsze takie kongregacje odbyły się w dniach 18-23 IV 1966 r. we wspomnianych wyżej ośrodkach i były w całości poświęcone zagadnieniom liturgicznym. Warto przypomnieć ich tematykę: „Konieczność odnowy liturgii oraz katecheza o Mszy św. w świetle soborowej odnowy liturgii” (ks. F. Blachnicki); „Zgromadzenie liturgiczne i podział w nim sprawowanych funkcji” (ks. F. Greniuk); „Msza św. i uczestnictwo w niej wiernych w świetle współczesnej teologii” (ks. R. Zielasko); „Liturgiczna struktura Mszy św. i odpowiadające jej postawy wiernych” (ks. W. Danielski); „Komentator w zgromadzeniu liturgicznym” (ks. H. Boliński); „Wychowanie parafii do należytego uczestnictwa we Mszy św.” (ks. W. Schenk); „Śpiew i muzyka w odnowionej liturgii” (ks. Z. Bernat); „Lektor i jego przygotowanie” (ks. J. Pawlicki); „Celebracja Słowa Bożego” (nie podano autora). W kursie tym wzięło udział około pięciuset kapłanów. Po każdym referacie wywiązywała się żywa dyskusja¹⁰

tycznego w Przemyślu. KDP 72:1986 s. 31-38; t e n ż e. *Eucharystia z udziałem dzieci*. KDP 73:1988 s. 38-46; t e n ż e. *Konieczność modlitwy liturgicznej w niedzielnych i świątecznych Porządkach nabożeństw*. W: T. Ś l i w a (red.). PCh t. VI (Przemyśl 1995) s. 75-85; t e n ż e. *Odnowa liturgii w seminariach duchownych*. RBL 38:1985 s. 331-338; t e n ż e. *Postugi i funkcje w zgromadzeniu liturgicznym*. W: B. N a d o l s k i (red.). *Mszał księga życia chrześcijańskiego*. Poznań 1986, 313-331. J. S r o k a. *Posoborowe Ordo Missae*. RBL 22:1969) s. 50-357; t e n ż e. *Odnowa liturgiczna przed Soborem Watykańskim II w Polsce*. RBL 29:1976 s. 179-189; t e n ż e. *Język polski ksiąg liturgicznych*. RBL 31:1978 s. 73-82; t e n ż e. *Kult maryjny w posoborowym Magisterium Kościoła*. W: PCh t. VI s. 63-74; por. t e n ż e. *Córa Syjonu. Matka i Służebnica Pańska, w dziele zbawienia w liturgii rzymskiej*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23-24:1995/96 s. 83-95; t e n ż e. *Refleksje teologiczne nad posoborowymi błogostawieństwami Kościoła*. W: J. W o ł c z a ń s k i (red.) *Kościół na drogach historii. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Śliwie*, Lwów-Kraków 1999 s. 411-427; t e n ż e. *Obecność Maryi w odnowionym roku liturgicznym*. W: N a d o l s k i (red.). *Mszał księga życia chrześcijańskiego* s. 141-155. K. B e ł c h. *Pora Mszy św. niedzielnych w diecezji Przemyskiej a frekwencja wiernych*. KDP 70:1984 s. 95-102; 71:1985 s. 7-11; t e n ż e. *Stan praktyk religijnych wśród mężczyzn i kobiet w diecezji Przemyskiej* KDP 72:1986 s. 23-31; t e n ż e. *Przemiany stanu praktyk religijnych wśród katolików diecezji Przemyskiej wraz ze wzrostem ich wieku*. Tamże s. 73-78; B. T w a r d z i c k i. *Rok liturgiczny a katecheza* KDP 57:1971 s. 126-134. W. P r z e p a d ł o. *Przygotowanie liturgii i przeżywanie jej przez Liturgiczną Służbę Ołtarza i małe grupy modlitewne*. W: PCh t. VI s. 87-98; M. G n i a d y. *Muzyka i śpiew w odnowionej liturgii*. Tamże s. 99-114; S. H a r ę z g a. *Życie liturgiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu*. Tamże s. 115-125.

¹⁰ [B.a.]. *Kursy liturgiczne w diecezji*. KDP 52:1966 s. 125-126.

Następne kongregacje rejonowe w diecezji odbyły się w dniach 7-11 XI 1968 r. i były poświęcone takim tematom jak: „Głębokie przeżywanie liturgii” (bp I. Tokarczuk); „Stan faktyczny odnowy liturgii w diecezji” (ks. M. Burczyk); „Kapłan jako przewodnik zgromadzenia liturgicznego” (ks. T. Szczurek); „Podział funkcji w zgromadzeniu liturgicznym” (ks. M. Burczyk); „Śpiew i muzyka w odnowionej liturgii” (ks. M. Kwieciński); „Liturgiczne wyposażenie kościoła” (ks. J. Jakubczyk); „Praktyczne wskazania liturgiczne” (ks. A. Solarzski). W konferencjach tych wzięło udział ponad 90% duchowieństwa. Zainteresowanie tymi tematami znalazło swój wyraz w szerokiej dyskusji¹¹

Tematem kolejnych dwóch kongregacji rejonowych w styczniu i w lutym 1973 r. było wprowadzenie w życie (od Wielkiej Soboty 1973 r.) nowego obrzędu chrztu świętego. Dominowały dwa tematy: „Podstawowe założenia teologiczne nowego obrzędu chrztu św.” (ks. J. Sroka) i „Problemy praktyczno-duszpasterskie związane z nowym obrzędem tego sakramentu” (ks. T. Szczurek). Rzeczą charakterystyczną jest niewątpliwie to, że w ramach każdej z tych kongregacji koncelebrowanej Mszy świętej przewodniczył bp S. Jakiel i udzielał chrztu dzieciom, by praktycznie ukazać sposób jego sprawowania¹²

Troska kapłanów o dobrze sprawowaną liturgię posoborową stała się tematem kolejnej kongregacji dziekanów i wicedziekanów w Przemyślu¹³. Tematów liturgicznych nie brakło też w czasie następnych kongregacji. I tak w dniach 8-19 V 1978 r. w dziesięciu archiprezbiteratach diecezji omawiano nowe obrzędy pogrzebu (ks. W. Głowa)¹⁴; w czasie kongregacji dziekańskiej w 1979 r. bp Jakiel poinformował o wydaniu mszału studyjnego dla Polski i zachęcił wszystkich księży do jego jak najszybszego nabywania¹⁵. W tym samym roku zwołano jesienne kongregacje we wszystkich archiprezbiteratach diecezji w dniach 2-17 X 1979 r., a ich temat brzmiał „Niedziela tworzy Kościół”. Temat ten został omówiony przez ks. W. Głowę i ks. J. Srokę w aspekcie dogmatycznym, liturgicznym i pastoralnym¹⁶. Dwa lata później poświęcono kolejne kongregacje na przedstawienie odnowionego obrzędu sakramentu pokuty (ks. S. Zygarowicz i ks. M. Wolicki)¹⁷

Po kilkuletniej przerwie liturgia stała się znów tematem kongregacji dla duchowieństwa, a ich motywem był obchodzony w diecezji przemyskiej Rok Eucharystyczny. W dniach 10-27 XI 1986 r. wygłoszono na ten temat dwa referaty: „Szkic historyczny pobożności eucharystycznej” (ks. J. Sroka) i „Kult Eucharystii poza Mszą św. ze szczególnym uwzględnieniem nabożeństw z wystawieniem Najśw. Sakramentu”

¹¹ [B.a.]. *Rejonowe konferencje w diecezji przemyskiej pod znakiem odnowy liturgicznej*. KDP 54:1968 s. 165.

¹² [B.a.]. *Kongregacje rejonowe*. KDP 59:1973 s. 17-18, 56-57.

¹³ [B.a.]. *Kongregacja Księża Dziekanów i Wicedziekanów*. KDP 40:1974 s. 112.

¹⁴ [B.a.]. *Kongregacje w archiprezbiteratach Diecezji Przemyskiej*. KDP 64:1978 s. 71-72.

¹⁵ [B.a.]. *Kongregacja Księża Dziekanów w Diecezji Przemyskiej*. KDP 65:1979 s. 55-57.

¹⁶ [B.a.]. „*Niedziela tworzy Kościół*” – *tematem kongregacji rejonowych*. KDP 65:1979 s. 139.

¹⁷ [B.a.]. *Kongregacje rejonowe w diecezji Przemyskiej*. KDP 69:1983 s. 111-114.

(ks. W. Głowa)¹⁸ Temat ten rozwinięto także w czasie kongregacji jesiennych w 1988 r., podczas których bp E. Ozorowski wygłosił dwa referaty na temat „Eucharystia jako Tajemnica, Sakrament i Wspólnota”¹⁹ Po roku powrócono jeszcze raz do tematu Eucharystii w życiu Kościoła i w dniach 17–26 XI 1989 r. wygłoszono dwa referaty dla duchowieństwa: „Eucharystia centrum działalności Kościoła i duchowego życia wiernych” (ks. W. Głowa) oraz „Liturgiczne śpiewy mszalne kapłana i wiernych” (ks. M. Gniady). Ten ostatni referat był połączony z praktyczną nauką śpiewu²⁰.

Po podziale administracyjnym archidiecezji przemyskiej miejscowa Komisja Liturgiczna działała jeszcze przez pewien czas również na terenie diecezji rzeszowskiej. W 1996 r. miały miejsce dwie kongregacje rejonowe w Rzeszowie i w Jaśle. Tematem tych kongregacji były najczęściej nie przestrzegane przepisy liturgiczne przy odprawianiu Mszy świętej. Referaty wygłosili ks. B. Margański z Tarnowa i ks. J. Sroka.

III. MATERIAŁY DLA APOSTOLATU LITURGICZNEGO

Liturgiczne dokształcanie i formowanie duchowieństwa szło w parze z udostępnianiem różnych drukowanych lub maszynopisowych pomocy liturgicznych. Pomoce te sprowadzano z innych diecezji lub przygotowywano na miejscu i rozsyłano do każdej parafii²¹ Każdą placówkę duszpasterską zaopatrywano też w odnowione księgi liturgiczne i rytuały. Towarzyszyły temu odpowiednie instrukcje wydawane w maszy-

¹⁸ [B.a.]. *Jesienne kongregacje rejonowe w diecezji Przemyskiej*. KDP 72:1986 s. 113.

¹⁹ [B.a.]. *Teologiczno-ascetyczne kongregacje w diecezji Przemyskiej*. KDP 73:1988 s. 48.

²⁰ [B.a.]. *Jesienne kongregacje duchowieństwa w diecezji Przemyskiej*. KDP 74:1989 s. 58-59.

²¹ Do takich pomocy należą: S. J a k i e l. *Modlitewnik mszalik*. Warszawa 1971 (mszalik ten doczekał się sześciu wydań; W. G ł o w a. *Ceremoniał ministrancki*. Przemyśl 1977; t e n ż e. *Zanim Pan przemówi do ciebie w świętym zgromadzeniu. Materiały do formacji kandydatów na lektorów*. Przemyśl 1981; t e n ż e. *Służba Boża*. Lubaczów 1986; t e n ż e. *Modlitwa codzienna ludu Bożego*. Lubaczów 1987, 1989; t e n ż e. *Uwielbiamy Pana. Modlitewnik eucharystyczny*. Lubaczów 1990; t e n ż e. *Kalendarz katolicki 1991 rok po Narodzeniu Chrystusa*. Przemyśl 1990; t e n ż e. *W górę serca. Modlitewnik dla dzieci i młodzieży*. Przemyśl 1991; t e n ż e. *Jezus Droga*. Lubaczów 1991; t e n ż e. *Świętymi bądźcie*. Rzeszów 1991; t e n ż e. *Znaki i symbole w liturgii*. Przemyśl 1995; t e n ż e. *Modlitwa liturgiczna. Liturgia Godzin*. Przemyśl 1996; t e n ż e. *Eucharystia. Msza święta i kult Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą świętą*. Przemyśl 1997. Do tej serii pomocy liturgicznych zaliczyć należy także przemyską wkładkę do tygodnika „Niedziela”, rozprowadzaną od 1994 r. w kilkunastu tysiącach egzemplarzy, w której zamieszczane są homilie na poszczególne niedziele i święta; jej redaktorem był najpierw Z. Suchy, *Pochyleni nad Słowem*, a od początku 1999 r. R. A. Szteliga – *Słowo Życia*. Zaliczyć tu jeszcze trzeba różne broszurki wydawane w stolicy diecezji lub w poszczególnych parafiach, a wprowadzające wiernych w żywy udział we Mszy świętej i sakramentach.

nopisie, a następnie w urzędowych pismach diecezjalnych. Diecezjalna Komisja Liturgiczna rozsyłała także odpowiednie kasety z nagraniami śpiewów oraz prowadziła sprzedaż przeźroczy z tekstami pieśni liturgicznych.

IV. WSPÓŁPRACA Z WATYKAŃSKĄ KOMISJĄ KULTU BOŻEGO

Autor niniejszego opracowania był bliskim współpracownikiem bpa S. Jakiela, przewodniczącego Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski, i był świadkiem uzgadniania z kard. V Noè, przy okazji każdego pobytu w Rzymie, wielu problemów liturgicznych dotyczących nie tylko całego naszego kraju, lecz również diecezji przemyskiej.

V MIEJSCE LITURGII W OBRADACH I DOKUMENTACH SYNODU DIECEZJALNEGO DIECEZJI PRZEMYSKIEJ

Po 1990 r. intensywne prace Komisji Liturgicznej w Przemyślu jakby trochę przycichły, ale za to w 1993 r. rozpoczynają się wzmożone wysiłki tejże Komisji nad przygotowaniem schematu o liturgii dla Synodu Diecezjalnego. Poszczególne jego części były sukcesywnie dyskutowane w ramach parafialnych Zespołów Synodalnych, przy czym prezentowane zagadnienia liturgiczne spotykały się zawsze z gorącą dyskusją zarówno ze strony duchownych, jak i ludzi świeckich. Prace te zakończyła uroczysta sesja zamknięcia Synodu dnia 4 XII 1999 r. w auli Instytutu Teologicznego w Przemyślu. Rozporządzenia i zalecenia Synodu Przemyskiego nie doczekały się jeszcze wydania ich drukiem, ale stanie się to w najbliższym czasie, gdyż postanowienia tego Synodu zaczną obowiązywać wszystkie placówki duszpasterskie od września 2000 r. Warto na tym miejscu przypomnieć, że na 97 stron zasadniczego tekstu dokumentu Synodu schemat liturgiczny zatytułowany *Uświęcające zadania Kościoła*²² zajmuje 26 stron, czyli jedną czwartą tego tekstu. Temat liturgii pojawia się ponadto także w innych schematach²³ oraz w Aneksach²⁴ Porównując więc

²² Księga IV. Cz. I. Rozdz. I-VII; Cz. II. Rozdz. I-V.

²³ Księga II: *Lud Boży Archidiecezji Przemyskiej*. Cz. I: *Wierni świeccy w Kościele Przemyskim*. Rozdz. I: *Rodzina katolicka*; Rozdz. II: *Parafialna Rada Duszpasterska*; Rozdz. III: *Duszpasterstwo Służby Liturgicznej*; Rozdz. IV: *Grupy modlitewne i ruchy religijne*; Rozdz. XI: *Duszpasterstwo pielgrzymkowe i turystyczne*, Cz. II: *Święci szafarze czyli duchowni*; Rozdz. I: *Przygotowanie do kapłaństwa*; Rozdz. II: *Obowiązki i prawa duchownych*; Rozdz. IV: *Parafia i jej duszpasterze*; Rozdz. VII: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*; Księga III: *Nauczycielskie zadania Kościoła*; Rozdz. I: *Przepowiadanie Słowa Bożego*; Rozdz. II: *Katecheza dzieci i młodzieży*; Rozdz. III: *Katecheza dorosłych*; Rozdz. IV: *Odpowiedzialność za misję*; Rozdz. V: *Współpraca z innymi obrządkami i wyznaniem*.

²⁴ Aneks 2: *Instrukcja o współużywaniu świątyń katolickich przez różne obrządki*, s. 2; Aneks 6: *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do Sakramentu Pokuty i Eucharystii*, s. 8-9; Aneks 7: *Instrukcja o udzielaniu Sakramentu Chrztu świętego*, s. 10-11; Aneks 8: *Instrukcja w sprawie przygotowania młodzieży szkolnej do Sakramentu Bierzmowania*, s. 12-14; Aneks 13:

wszystkie schematy Synodu Przemyskiego, można wyprowadzić wniosek, że prawie połowa tego dokumentu dotyczy lub osadza się na fundamencie liturgii.

VI. WAŻNIEJSZE INICJATYWY EWANGELIZACYJNE NA PRZYSZŁOŚĆ

Inicjatywy te, aktualne także dziś, zostały wyakcentowane w artykule W. Głowy²⁵ na podstawie ankiety przeprowadzonej w archidiecezji przemyskiej. Wystarczy więc w tym miejscu odesłać do tego opracowania, które zawiera następujące postulaty: liturgiczne wyposażenie kościołów, wzorcowe sprawowanie liturgii podczas wszelkich uroczystości i zjazdów duchowieństwa, wydanie „przewodnika” po obrzędach, opracowanie mszalika dla wiernych, kontynuowanie permanentnej formacji liturgicznej duchowieństwa, katechizowanie wiernych i doprowadzanie ich do dobrego uczestnictwa w liturgii, budzenie w nich żywej wiary i ciągłe wprowadzanie ich w mistagogię przeżywanego w liturgii misterium Chrystusa.